

Výchova a vzdelávanie žiakov s vývinovými poruchami učenia

Charakteristika žiaka s vývinovými poruchami učenia

Vývinové poruchy učenia zaraďuje Medzinárodná klasifikácia chorôb (10. revízia) z medicínskeho hľadiska do kategórie porúch psychického vývinu v zmysle uvedenom vo vzdelávacom programe pre žiakov s vývinovými poruchami učenia. Vyplývajú z oneskoreného vývinu funkcií, ktoré úzko súvisia s biologickou zrelosťou centrálného nervového systému. Týmto oneskorením sú v rôznej miere najčastejšie dotknuté jazykové funkcie, zrakové a priestorové schopnosti a motorická koordinácia.

Keďže úroveň vývinu vyššie uvedených funkcií, ako aj stav ich narušenia má vplyv na procesy učenia, na nadobúdanie schopností a vytváranie zručností potrebných pri školskom vzdelávaní, ich príznaky sú zvyčajne identifikované, ale aj spoľahlivo diagnostikovateľné až po nástupe dieťaťa do školy. V rámci vývinových porúch učenia sa v pedagogickej praxi stretávame najčastejšie s pojmami dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dyskalkúlia.

Tieto pojmy označujú dysfunkcie, t. j. narušené funkcie, ktoré ovplyvňujú schopnosť učiť sa čítať a samotné čítanie, písanie, uplatňovanie gramatických pravidiel, vytváranie matematických predstáv, používanie matematických operácií. Okrem týchto dysfunkcií sa vyskytujú aj dysfunkcie, prejavujúce sa dyspraxiou neobratnosťou v oblasti motoriky – jemnej, hrubej, narušenou pohybovou koordináciou. Zriedkavejšie sa u žiakov možno stretnúť aj s dysfunkciami ovplyvňujúcimi hudobný sluch, hudobný prejav (dysmúzia) a výtvarný prejav (dyspinxia).

Uvedené typy vývinových porúch učenia sa vyskytujú častejšie v kombinovanej ako v izolovanej forme. Častá je aj ich kombinácia s poruchami aktivity a pozornosti, so syndrómom ADHD (porucha aktivity spojená s hyperaktivitou) alebo s ich príznakmi na rôznej úrovni. Ak sa dysfunkčným prejavom jednotlivých žiakov nevenuje dostatočná pozornosť, výrazne negatívne ovplyvnia ich školskú úspešnosť a zvyčajne aj vývin ich osobnosti, keďže i pri intelektu, ktorý majú v norme, dokonca môže byť aj nadpriemerný, nedokážu zvládnuť bežne využívané postupy učenia sa. Dôsledky každej z uvedených typov vývinovej poruchy učenia sa prelínajú celým výchovno-vzdelávacím procesom a svojím charakterom presahujú potrebu úprav, pomoci a pedagogického taktu len v jednom vzdelávacom predmete alebo vzdelávacej oblasti.

Podозrenie na možný výskyt vývinových porúch učenia u svojich žiakov by mal učiteľ pri vyučovaní jednotlivých predmetov vyvodiť z príznakov vývinových porúch učenia, stručne charakterizovaných v nasledujúcom texte.

Príklady príznakov a problémov, ktoré môžu súvisieť s vývinovou poruchou čítania – dyslexiou:

- žiak má problémy naučiť sa čítať metódou používanou pri výučbe čítania väčšiny žiakov,
- neschopnosť hláskovať slovo, určiť prvé, posledné písmeno v slove,
- schopnosť zapamätať si grafému je výrazne nižšia ako prejav pamäťových schopností

- pri iných činnostiach spojených s učením,
- pretrváva problém so spájaním jednotlivých písmen do slabík,
 - pretrváva problém so spájaním slabík do slov,
 - pretrváva dvojité čítanie (prečítanie slova potichu, až následne nahlas),
 - zamieňanie si grafém s podobným tvarom, ako napríklad m – n, b – d, t – l, a – e,
 - vynechávanie alebo pridávanie písmen v slove,
 - odhadovanie slova po prečítaní prvej slabiky alebo prvých písmen v snahe urýchliť tempo čítania, spravidla s nesprávnym výsledkom,
 - zamieňanie písmen alebo slabík v slove,
 - nedodržovanie dĺžky slabiky v čítanom slove (čítanie bez dĺžňov) s nevnímaním významu slova,
 - nevedomovanie si zmyslu prečítaného slova, ktoré číta, hoci nie je pre žiaka neznámym slovom,
 - neobratnosť pri výslovnosti slov so spoluhláskovými skupinami a/alebo iná artikulačná neobratnosť,
 - nedostatočný jazykový cit, prejavujúci sa napr. v súvislosti so spodobovaním hlások,
 - problémy s pravo-ľavou orientáciou, neporozumeniu zmyslu textu, ktorý si žiak sám prečíta, na rozdiel od porozumenia textu, ktorý si vypočuje,
 - ďalšie možné príznaky uvádza odborná literatúra, vhodné je konzultovať spozorované príznaky s odborným zamestnancom – školským špeciálnym pedagógom alebo špeciálnym pedagógom poradenského zariadenia skôr, ako je žiak odporučený na odborné vyšetrenie.

Príklady príznakov a problémov, ktoré môžu súvisieť vývinovou poruchou písania a pravopisu – dysgrafiou, dysortografiou:

- žiak má ťažkosti s napísaním predpísaného tvaru písmena alebo jednoduchého tvaru,
- nevybavovanie si tvaru písmena písanej abecedy pri prepise z tlačeného písma, pri diktovaní písmena, slabiky, slova,
- neúmerne silný prítlak pera, ceruzky na papier,
- zotrvávanie na nesprávnom úchope pera, ceruzky,
- neschopnosť dodržať rovnakú veľkosť a proporcie písmen,
- neudržanie tvaru písmen, slov na linajke,
- vynechávanie alebo pridávanie písmen v slove,
- vynechávanie mäkčeňov, dĺžňov,
- spájanie slov, viet, nevedomovanie si hraníc slov, viet,
- zamieňanie písmen, ktoré sa v slove spodobujú,
- zhoršovanie úhladnosti písaného textu s postupujúcou dĺžkou písania,
- časté prepisovanie písmen a škrtenie slov,

- zvýšená unaviteľnosť pri písaní,
- neúmeraná pomalosť pri písaní,
- pri snahe písať rýchlejšie sa písmo žiaka stáva nečitateľným,
- neschopnosť dodržania pravidiel pravopisu, a to aj pri gramatických javoch, ktoré žiak teoreticky ovláda,
- nezáujem o aktivity spojené s písaním, nechúť až averzia k písaniu,
- ďalšie možné príznaky uvádza odborná literatúra, vhodné je konzultovať spozorované príznaky s odborným zamestnancom – školským špeciálnym pedagógom alebo špeciálnym pedagógom poradenského zariadenia skôr, ako je žiak odporučený na odborné vyšetrenie.

Príklady príznakov a problémov, ktoré môžu súvisieť s vývinovou poruchou matematických schopností – dyskalkúliou:

- žiak má ťažkosti so zapamätaním si tvaru číslíc,
- priradenie napísanej číslice k počtu prvkov danej množiny žiak odhaduje, nevie ju správne určiť,
- zamieňanie podobných tvarov číslíc pri písaní a čítaní (6 –9, 3 –5, 3 –8)
- zamieňanie poradia číslíc v čísle pri jeho prečítaní a napísaní (13 –31, 113 –131),
- nesprávny zápis čísla pri jeho diktovaní alebo autodiktovaní pri odpise z tabule alebo z učebnice,
- problémy pri orientácii v číselnom rade, vzostupnom, zostupnom,
- chýba predstavivosť pri vyslovení číselného vyjadrenia veličiny (množstva alebo počtu),
- pretrvávajúce počítanie s manuálnym využívaním prstov, keď ostatní žiaci už počítajú spamäti,
- neprekonateľný problém pri počítaní s prechodom cez desiatku, mýlenie si základných matematických operácií,
- problémy pri automatizovaní matematických úkonov a výsledkov operácií s číslami (jednoduché príklady na sčítanie, odčítanie, malá násobilka s príslušným delením),
- problém pri orientácii v čase podľa hodinového ciferníka,
- problémy s jednotkami miery,
- absentujúca priestorová orientácia potrebná pri geometrii, neschopnosť podržať v pamäti čiastkový výsledok, na ktorý má nadväzovať ďalšia matematická operácia,
- problém s použitím viacerých matematických operácií v jednom zadaní,
- pomalé riešenie úloh, strácanie záujmu o ich dokončenie,
- ďalšie možné príznaky uvádza odborná literatúra, vhodné je konzultovať spozorované príznaky s odborným zamestnancom
- školským špeciálnym pedagógom alebo špeciálnym pedagógom poradenského zariadenia skôr, ako je žiak odporučený na odborné vyšetrenie.

Príklady príznakov a problémov, ktoré môžu súvisieť s dysfunkciami s vplyvom na výtvarný prejav – dyspinxiou:

- neschopnosť napodobniť predkreslený tvar,
- neschopnosť zaznamenať kresbou vlastnú, zjednodušenú predstavu predmetu, postavy,
- s touto poruchou môžu súvisieť problémy prejavujúce sa napr. na geometrii, pri technickom kreslení, rysovaní,
- nechúť až averzia kresliť, maľovať.

Príklady príznakov a problémov, ktoré môžu súvisieť s dysfunkciami v oblasti hudobného vnímania a prejavu – dysmúziou:

- problémy s rytmikou,
- znížená schopnosť zapamätať si melódiu, vybaviť si ju a/alebo reprodukovať.

Spozorovanie a výskyt niektorých príznakov nemusí znamenať, že žiakovi sa predpokladaná (suspektná) diagnóza pri odbornom vyšetrení skutočne potvrdí. Včasná odborná špeciálnopedagogická pomoc, zameraná nielen na pomoc žiakovi s určenou vývinovou poruchou učenia po ukončení diagnostiky, ale aj pomoc, ktorá je zameraná na prekonanie čiastkových deficitov pri nedostatočne rozvinutých funkciách spojených s vývinom reči, jazyka, motoriky, koordinácie ai., je neoceniteľnou prevenciou pred neskoršími ťažkosťami žiaka, ktoré by musel prekonávať pri zvyšovaní nárokov na školské výkony vo vyšších ročníkoch.

Čím skôr sa žiakovi poskytne odborná pomoc, tým budú jej výsledky efektívnejšie.

Pre postup pri vyučovaní je dôležité, aby sa dôslednou diagnostikou zistilo, či ide o skutočné vývinové poruchy učenia, t. j. dysfunkcie, či sa jedná o čiastkové deficity v súvislosti s príslušnými funkciami alebo o iné príčiny ťažkostí žiakov učení, napr. spomalenú schopnosť učiť sa, oneskorený vývin, dôsledok sociálne znevýhodňujúceho prostredia, zníženú rozumovú kapacitu, mentálne postihnutie, somatické ochorenie, duševnú poruchu, pre žiaka nevhodný pedagogický prístup, striedanie pedagógov na vyučovaní ai.

Objektívne posúdenie vyššie uvedených príznakov a prejavov sťaženého učenia sa ako aj ďalších, s ktorými sa možno pri vyučovaní žiakov stretnúť, je úlohou odborných zamestnancov poradenských zariadení. Ak v škole pracuje školský špeciálny pedagóg, je vhodná jeho preventívna odborná pomoc pri prekonaní začiatkových čitateľských alebo iných problémov žiakov a ich odlíšeni od potenciálnych dysfunkcií. V ostatných prípadoch odborní zamestnanci poradenských zariadení zistia príčiny problémov žiaka v učení a vypracujú správu z diagnostického vyšetrenia žiaka s písomným vyjadrením k vzdelávaniu žiaka, k forme vzdelávania, vrátane konkrétnych odporúčaní pre učiteľov, rodinné zázemie žiaka a školského špeciálneho pedagóga, ktoré je potrebné uplatňovať. Pri dlhšie trvajúcim nesúladiu potenciálu žiaka, ktorý vyplýva z úrovne jeho intelektu v porovnaní s dosahovaním vzdelávacích výsledkov, je veľmi pravdepodobné rozvinutie zmien v jeho správaní. Z nich zvyčajne ako jednu z prvých je

možné pozorovať nechť k učeniu, často pokladanú za lenivosť. Ide však o zníženie snahy a motivácie k zlepšovaniu výkonov, ktoré bez odbornej diagnostiky a následnej pomoci, ako aj odborného usmernenia rodičov a pedagógov, sa uspokojivo zvýšiť nepodarí. Bez tejto pomoci sa u žiaka často prejaví vzdor, neovládnuteľné alebo cielene zhoršené správanie, ktoré môže vyústiť až do porúch správania.

Poznámka: Napriek tomu, že vzdelávacie programy, odporúčania, metodické pokyny a ďalšie pokyny sa zameriavajú najmä na vývinové poruchy učenia, ktorými sú dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dyskalkúlia, pri vyučovaní je nevyhnutné brať do úvahy aj ďalšie dysfunkcie (dyspraxia, dysmúzia, dyspinxia) a poruchy, ktoré sú uvedené vo vzdelávacom programe pre žiakov s vývinovými poruchami učenia.

Čerpané z

http://www.statpedu.sk/sites/default/files/nove_dokumenty/deti-a-ziaci-so-zdravotnym-znevyhodnenim/Aplikacia_VPpre_ZZ_VIN_2016.pdf

Výzvy :

<http://www.minedu.sk/data/att/10833.pdf>